

Velayete İlişkin Şahsi Münasebet Kurulması Davalarında Dijital İletişim Yöntemlerinin Kullanılması

Use of Digital Communication Methods in; Custody Related Personal Establishment Cases

^{id} Fatma DURMUŞ^{a,b}, ^{id} Neylan ZİYALAR^a

^aİstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler ABD, İstanbul, TÜRKİYE

^bT.C. Büyükçekmece Adliyesi, 1. Aile Mahkemesi, İstanbul, TÜRKİYE

ÖZET Amaç: Bu çalışmanın amacı, boşanma ve velayetin değiştirilmesi davalarında şahsi ilişki kurulması kararları verilirken güncel teknolojilerden faydalanarak dijital iletişim yöntemlerinin kullanılması ve bu hususta hem ebeveynlerin hem de çocukların olumlu ya da olumsuz düşüncelerinin öğrenilmesidir. **Gereç ve Yöntemler:** Katılımcılar 2019 ve 2020 yılları arasında T.C. Adalet Bakanlığı Büyükçekmece Adliyesi Aile Mahkemeleri'ne başvuran ve sosyal inceleme raporu alınması aşamasında olan 30 ebeveyn ve 21 çocukta bulunmaktadır. Verilerin toplanmasında "Demografik Bilgi Formu", "Bireysel Bilgi Formu" ve "Dijital İletişim Yöntemlerinin Şahsi İlişki Kurulmasında Kullanımına İlişkin Görüş Formu" kullanılmıştır. **Bulgular:** Velayeti elinde bulunduran ebeveynlerden, annelerin %93,4 (14 kişi)'ü dava süreci ve sonrasında dijital yöntemler kullanarak sağlanacak görüntülü iletişimi avantajlı görürken; velayeti elinde bulunduran ebeveynlerden, babaların %60 (3 kişi)'i görüntülü iletişimi avantajlı görmüştür. Çocukların ise %90,5 (19 kişi)'i velayetlerini elinde bulundurmayan ebeveynleri ile dava süreci ve sonrasında dijital yöntemler kullanarak sağlanacak görüntülü iletişimi avantajlı görürken; %9,5 (2 kişi)'i görüntülü iletişimi dezavantajlı görmüştür. **Sonuç:** Yapılan araştırma sonucunda ebeveynlerin neredeyse tamamının davaları sonrasında oluşturulan şahsi ilişkinin şeklinden ve sıklığından memnun olmadıkları görülmüştür. Gelişen teknolojik imkânların sayesinde anlık ve birebir iletişimin zaman ve mekân ayırılmaksızın gerçekleşebilmesi nedeni ile şahsi ilişki tesisinde yeni uygulamaların adalet sistemimizde de kullanılmaya başlanması, pratikte de uygulanabilir hâle getirilmesi önemli ve gerekli bir ihtiyacın göstergesidir.

Anahtar Kelimeler: Velayet; şahsi münasebet; dijital iletişim yöntemleri

ABSTRACT Objective: The aim of this study is to use digital communication methods by making use of current technologies while making decisions about establishing a personal relationship in divorce and changing custody cases, and to learn the positive or negative thoughts of both parents and children. **Material and Methods:** Participants between the years of 2019-2020 T.C. It consists of 30 parents and 21 children who have applied to the Ministry of Justice Büyükçekmece Courthouse Family Courts and are at the stage of receiving a social examination report. "Demographic Information Form", "Individual Information Form" and "Opinion Form Regarding the Use of Digital Communication Methods in Personal Relationship Form" were used to collect the data. **Results:** 93.4% of the mothers (14 people) of the mothers who hold custody consider the video communication to be provided by using digital methods during the litigation process. 60% of the fathers (3 people) who have custody have found video communication advantageous. While 90.5% of children (19 people) do not have custody of their children, they consider the video communication to be provided by using digital methods during the litigation process and afterwards; 9.5% (2 people) considered the video communication disadvantageous. **Conclusion:** As a result of the research, it was seen that almost all of the parents were not satisfied with the form and frequency of the personal relationship created after their cases. Thanks to the developing technological possibilities, the fact that instant and one-to-one communication can take place without distinction of time and place, it is an indication of an important and necessary need to start using new applications in our personal relationship facility and to make them applicable in practice.

Keywords: Custody; personal relationship; digital communication methods

Adli sistem içerisinde, çocukların sisteme dâhil olduğu ya da olmak zorunda kaldığı bazı durumlar bulunmaktadır. Bunların başında da boşanma, velayet ve şahsi ilişki kurulması davaları gelmektedir.¹

Kişisel ilişki kurma hakkına sahip olan tarafın çocuk ile buluşup görüşerek, belli bir süre geçirmesi (ziyaret etme hakkı) çocuk ile kişisel ilişki kurulmasının en yaygın şeklini oluşturur. Çocukla buluşup gö-

Correspondence: Fatma DURMUŞ

İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler ABD, İstanbul, TÜRKİYE/TURKEY

E-mail: psikolog87@gmail.com

Peer review under responsibility of Türkiye Klinikleri Journal of Forensic Medicine and Forensic Sciences.

Received: 13 May 2020

Received in revised form: 22 Jun 2020

Available online: 31 Dec 2020

2619-9459 / Copyright © 2021 by Türkiye Klinikleri. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

rüşme, kural olarak kişisel ilişki kurma hakkına sahip tarafın çevresinde gerçekleşir. Ancak özellikle çocuk küçük yaşta ise ya da yaşı büyük olmasına rağmen sağlık sorunları çocuğun seyahat etmesine engel oluşturuyorsa, kişisel ilişki kurma hakkına sahip olan tarafın, çocuğun bulunduğu yerde ziyaret etmesi gerekir. Çocukla kişisel ilişkinin kurulması çoğunlukla çocukla buluşup görüşme, belli zamanları birlikte geçirme şeklinde gerçekleşiyorsa da görüntülü görüşme, e-posta, kısa mesaj gibi diğer iletişim araçları ile de kişisel ilişkinin kurulması mümkündür. Özellikle çocuk ile velayeti elinde bulundurmeyen tarafın uzak bir şehirde bulunması ya da ilişki kurma hakkına sahip tarafın seyahate engel sağlık sorunlarının bulunması durumunda bu tür iletişim araçları ile kişisel ilişki kurulması daha da büyük önem kazanır.² Dijital iletişim yöntemlerinin, şahsi ilişki kurulmasında kullanılmasının sağlayabileceği bir diğer önemli katkı da müşterek çocuk/çocuklar ile velayet hakkını elinde bulundurmeyen ebeveynin arasında oluşabilecek ebeveyne yabancılaşma sendromu oluşumunun azaltılması ya da oluşumun engellenebilmesidir. Bu nedenle çocuğun yaşına göre yatılı ya da saatlik olarak kişisel ilişki tesisi kurulmaktadır. Çağın getirileri ile birlikte iletişim teknolojileri sonsuz derecede gelişmiş, iletişim son derece açık hâle gelmiştir.

Bu çalışmada, boşanma davalarında verilen kararlarda velayeti elinde bulundurmeyen taraf ile müşterek çocuk arasında şahsi ilişkiye hükmedilirken güncel teknolojilerden yararlanılıp yararlanılmadığına bakılması, irdelenmesi, boşanmak üzere müraعات eden kişilerin ve müşterek çocukların dijital şahsi ilişki hususunda düşüncelerinin öğrenilmesi, dijital şahsi ilişki kararı verilmesi durumunda kararın infazının nasıl uygulanacağı ve karşılaşılabilecek güçlüklerin neler olacağına araştırılması amaçlanmıştır.

VELAYET KAVRAMI

Çocuğun velayeti kendisine verilmemiş anne ya da baba ile çocuk arasında sağlıklı bir ilişki ve iletişimin devamı için mahkemece velayeti elinde bulundurmeyen anne ya da baba ile çocuk arasında kişisel ilişki düzenlenir, düzenlenen bu kişisel ilişkinin ne sıklıkta, hangi gün ve saatte başlayıp biteceği de mahkemece

belirlenir (TMK#323/I). Çocuğun yüksek menfaatine ters düşmemesi için farklı bir karar verilmediği sürece, kişisel ilişki kurulurken çocuğun, velayet hakkına sahip olan anne ya da babanın evinden alınması ve kişisel ilişkinin bitiminde de aynı eve bırakılması velayeti elinde bulundurmeyen anne ya da babanın sorumluluğundadır. Kişisel ilişkinin düzenlenmesine yönelik mahkemece verilen kararların yerine getirilebilmesi için çocuğun, velayet hakkını elinde bulunduran anne ya da babasının yanından velayet hakkını elinde bulundurmeyen ebeveyninin yanına gönderilmesine ve bu durumun mahkemece belirlenmiş olan kişisel ilişki düzenleme takvimine uygun olarak kişisel ilişkinin bitimine kadar çocuğun geri götürülmesine kadar geçen sürece “çocuk teslimi” denmektedir.³ Günümüzde en çok karşılaşılan sorunlardan biri olan “çocuk teslimi” süreci genellikle boşanma davası ve velayetin belirlenmesi kararları sonrasında, anne ve babanın çocukları üzerinden yürüttükleri ilişkilerinin, çocuğun velayetini elinde bulundurmeyen ebeveyne karşı bir koz olarak kullanılması, velayeti elinde bulundurmeyen ebeveynin müşterek çocuk ile başkaca görüşebilme olanağının olmadığı ve bu gibi olanakların sağlanmaması nedeni ile çocuğun icra kanalı ile alınması gibi çocuğun psikolojik gelişimini oldukça zedeleyen ve kimi zaman da çocuk ile velayeti elinde bulunmayan ebeveyni arasında yabancılaşmaya kadar giden olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir.⁴ Kanununda açıkça belirtilmemiş olsa da Anayasa'nın 90. maddesi uyarınca, Türkiye tarafından da 2001 yılında onaylanan Çocuk Hakları Sözleşmesi hükümlerinin ilgili kanun hükümünden önce uygulanması zorunluluğu olduğundan çocukların görüşünün alınması zorunluluğu bulunmaktadır.⁵ Velayete ilişkin her alandaki konunun çocuğu ilgilendirmesi nedeni ile çocuğun da kendisi ile ilgili karar verilirken var olan dava konusuna ilişkin ayırt edebilme gücüne sahip olması gerekmektedir. Bu nedenle mahkemece çocuk dinlenirken yaşı ve zihinsel gelişimi dikkate alınmalı, velayet hakkı, kişisel ilişki gibi kavramları anlayabildiğinden emin olunarak çocuğun kendi isteklerini beyan edebilmesi sağlanmalıdır. Çocuğun kendisi ile alakalı alınacak olan her kararda, çocuğun yüksek yararının düzgün bir şekilde sağlanabilmesi için çocuğun psikolog, pedagoğ ya da sosyal hizmet uzmanı gibi adli makam-

larca görevlendirilen bir sosyal çalışmacı tarafından iradesini ortaya koymasına imkân tanımak gerekmektedir.⁵ Özetle; velayetin anne ve babalar için değil, çocuklar için belirlenmesi ve bu nedenle de çocuğun velayetinin kullanılmasında çocuğun yüksek yararının gözetilmesi gerekmektedir.⁶

VELAYET KAVRAMINA ETKİ EDEN FAKTÖRLER

Çocuğun görüşünün alınmasına ilişkin önemin artması, çocuğun yetişkin olduğunda kendi başına karar verip, kendi ayakları üzerinde durabilen bağımsız bir birey olmasında önemli rol oynayacaktır. Bu sayede çocuğun nerede yaşamak isteyeceği, hangi okula gideceği ve geleceğini nasıl şekillendirmek isteyeceği gibi istek ve düşünceleri kendisini temsilen yapılan işlemlerde ebeveynleri ve adli mercilerce göz önünde tutulmuştur. Çocuğun iradesine önem verilmesi, anne ve babasının kendisini temsil ederken verecekleri kararlarda da etkili olacaktır.⁷ Velayete etki eden temel kavramlara sırası ile bakacak olursak bunlar; çocuğun yüksek yararı, velayetine ilişkin hususta çocuğun görüşünün alınması, çocuğun anne, babası ve kardeşleri ile iletişimi, anne ve babanın çocuk yetiştirme becerileri ve çocuklarının gereksinimlerini anlama bakımından güçlü ve zayıf yönleri, ebeveynlerin psikolojik durumları ve psikopatolojileri, eş zamanlı ebeveynlik ilişkisinin doğası, son olarak da ebeveynlerin müşterek çocukları ile geçirecekleri zamanı nasıl paylaşabileceklerine ilişkin çocuk yetiştirme planlarıdır.³

Çocuğun görüş ve isteklerine itibar edilip edilememesi durumu ilk olarak yaşına bakılarak belirlenir. Bu yaş sınırı da Yargıtay için uyulması gereken elzem durumlardandır ve velayet hususunda örnek verecek olursak; Yargıtay bu hususun belirlenmesinde genel olarak 9 yaşın, çocuğun bizzat dinlenmesi ve beyanlarına itibar edilebilecek bir temyiz gücü olduğuna hükmetmektedir.⁵ Fakat burada da karşımıza bazı sorunlar çıkabilmektedir. Öncelikle çocuğun ilk kez adli ortama girmesi ve adli sürece, hukuki kavramlara da uzak olması nedeni ile çocuğun herhangi bir zihinsel engeli olmasa dahi sorulan soruları, kullanılan kavramları çocuğun içinde bulunduğu gelişim süreci bakımından da mahkemece istendiği gibi anlayamaması sık karşılaşılan durumlardandır. Yargıtay için çocuğun 9 yaşından itibaren dinlenmesi gerek-

mekteyken, esasa ilişkin uygulamalarda çocuğun yaşça daha küçük olsa dahi konuşabilip, kendisini ifade edebilmeye başlaması ile mahkemece ya da mahkemece atanan uzman bilirkişi tarafından çocuğun görüşleri alınabilmektedir. Ayrıca çocuğun yaşam koşulları da incelenerek çocuğun yüksek yararı göz önünde bulundurularak çocuğun menfaatleri korunmaya çalışılmaktadır.

ŞAHSİ MÜNASEBET KAVRAMI

Şahsi münasebetin hukuk terminolojisindeki karşılığı olan; kişisel ilişki kavramı, kamu düzeni ile ilgili bir kavram olması nedeni ile hâkim boşanma ya da ayrılma üzerine bir karar verirken, anne ve babanın istemi olmasa dahi velayeti elinde bulundurmayan ebeveyn ile çocuk arasında kişisel ilişkiyi düzenlemek zorundadır. Mahkemenin bu ilişkiyi kurmasındaki esas amacı ise velayeti elinde bulundurmayan ebeveynin çocuğun yetiştirilmesinde katkıda bulunmasını sağlamak, aralarındaki soy bağının varlığını pekiştirmek, hem çocuk hem de ebeveyn bakımından birbirlerine yabancılaşmalarını önleyerek karşılıklı sevginin tatminini sağlamaktır.⁸ Kişisel ilişki kurma hakkı, uluslararası sözleşmeler kapsamında sadece anne ve babaya tanınan değil; çocuk bakımından da karşılıklı bir hak olarak ele alınmaktadır. Bu kapsamda; kişisel ilişki kurmakta anne, baba ve çocuk dışında büyükanne, büyükbaba gibi 3. kişiler de hak sahibidir. Ancak hâkim bu çerçevede kişisel ilişkiyi belirlerken, çocuğun üstün yararını ve görüşünü dikkate alarak bu ilişkiyi kurmaktadır.⁹ Uygulamalarda kişisel ilişki belirlenirken; çocuğun yaşı, sağlık durumu, okul dönemi gibi unsurlar göz önünde bulundurulurken, kişisel ilişkiyi kuracak olan ebeveynin de çalışma koşulları, yıllık izinleri, yerleşim yeri, sağlık durumu, sosyal çevresi ve şahsi münasebeti sağlayacak olan ebeveyn ile çocuğun yaşadığı yerin birbirlerine uzaklığı da göz önünde bulundurulmalıdır. Bu nedenle kurulacak olan şahsi münasebetin esas amacına hizmet etmeyecek derecede kısa sürmesi, çocuk ile ebeveyninin paylaşımında bulunamaması, kaliteli vakit geçirmesini sağlamamaktadır.¹⁰ Avrupa Konseyi'nin, Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair Avrupa Sözleşmesi'nin 2. maddesinin 2. bendinde "kişisel ilişki", "çocukla söz konusu kişi arasında her türlü iletişim şekli", olarak belirtilmiştir.¹¹ Gelişen

teknoloji ve günümüz imkânları nedeni ile kişisel ilişkiyi artık sadece fiziksel olarak görüşmek olarak anlamak ve kişisel ilişkinin de sadece görüş günleri ile sınırlandırılması özellikle farklı şehir ve ülkelerde yaşayan ebeveynler için geçerliliğini yitirmektedir. Kişisel ilişkinin bir araya gelerek görüşme şeklinde olmasına “ziyaret hakkı” denmekle birlikte; çoğunlukla bu şekilde oluşturulan kişisel ilişki sadece ziyaretten oluşmamaktadır. Yazışma (e-posta, mesaj, mektuplaşma), telefon ile görüşme ve bilgi edinme de kişisel ilişki hakkına dâhil olmalıdır. Sonuçta; kişisel ilişki hakkı düzenli aralıklarla süregelen bir ilişki olması nedeni ile bu durumu sağlayacak güncel imkânların kullanılması da çocuk ile ebeveyninin kişisel ilişkisi kapsamına alınmalıdır.¹²

Kişisel ilişkinin düzenlenmesindeki esas amaçlardan biri de çocuğun hem annesi hem de babası ile olabildiğince birlikte olmasının sağlanmasıdır. Bu nedenle kişisel ilişki düzenlenirken; çocuğun yaşı, ruhsal ve bedensel sağlığı, ahlaki yararı, okul ve eğitim durumu, kardeşi var ise kardeşlerin birbirini görebilmesi, anne ve babanın ikamet ettikleri yer, çalışma ve izin koşulları, kişisel ilişkinin süresi ve sıklığı, çevre değişikliği ve son olarak da kişisel ilişkinin kurulma şekli gibi etmenler göz önünde bulundurularak kapsamlı bir inceleme yapılması gerekmektedir.¹³

DİJİTAL İLETİŞİM YÖNTEMLERİ

We Are Social ve Hootsuite'nin açıkladığı 2019 yılına ait global dijital iletişim yöntemlerinin kullanım raporuna göre; dünyada bugün 5,11 milyar kişi şahsi cep telefonu kullanıcısı, 4,39 milyar kişi internet kullanıcısı, 3,48 milyar kişi sosyal medya kullanıcısı olmakla birlikte 3,26 milyar kişi de 2019 Ocak ayı itibarıyla mobil aygıtından sosyal medyayı kullanmaktadır. 2019 yılı itibarıyla dünyanın en çok ziyaret edilen web sitelerinin ilk 5 sırası ise Google, YouTube, Facebook, Baidu ve Wikipedia olduğu; aktif kullanıcıların tercih ettiği sosyal platformların ilk 5 sırası ise Facebook, YouTube, WhatsApp, Facebook Messenger ve WeChat olduğu; bunların bir kısmının sosyal iş ağı için kullanılırken bir kısmının da konuşma ve görüşme için tercih edilen sosyal ağlar olduğu belirtilmektedir.¹⁴ Türkiye İstatistik Kurumunun 2013 Ağustos ayı verilerine göre bilgisayar kullanım yaşının 6-15 yaş grubu arasında ortalama 8, 6-10 yaş

grubu arasında 6, 11-15 yaş grubu arasında ise 10 yaş olduğu belirtilmiştir. İnternet kullanımı ise 6-15 yaş grubu arasında ortalama 9, 6-10 yaş grubu arasında 6 ve 11-15 yaş grubu arasında ise 10 olduğu belirtilmiştir. 6-15 yaş grubundaki çocukların %24'ünün kendisinin kullanımına ait bilgisayarının olduğu, %13,1'inin cep telefonunun olduğu belirtilmiştir.¹⁵

DİJİTAL İLETİŞİM YÖNTEMLERİNİN ŞAHSİ MÜNASEBET DÜZENLENMESİNDE KULLANIMI

Velayet davaları ve sonrasında gündeme gelen şahsi münasebetin oluşturulması gibi konularda, güncel teknolojik imkânların kullanılması sadece ülkemizde değil; dünyada da güncel ve gelişmekte olan konulardan biridir. Ülkemizde bazı mahkeme kararları dışında, şahsi münasebetin dijital iletişim yöntemleri ile sağlanması hususunda mahkemelerce uygulanan bir karar ya da sistem olmamakla birlikte; yaşça küçük çocukların dahi teknolojiye adapte olabilmesi bunun bir ihtiyaç hâline gelebileceğini göstermektedir. Her ne kadar ülkemizde iletişim teknolojilerinin velayet ve şahsi münasebet davalarında kullanılmasına ilişkin sistematik bir uygulama ve araştırma olmasa da bu çalışmada dünyada kullanılmakta olan örneklerden bahsedilmeye çalışılmıştır.

DÜNYA ÖRNEKLERİ

Ganong ve ark.nın, Boşanma Sonrasında Ortak Ebeveynlik ve İletişim Teknolojileri adlı çalışmalarında, Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde bulunan 49 adet boşanmış kişilerin ortak ebeveynlik yaparken iletişim kurmakta teknolojiyi (cep telefonu, bilgisayar vb.) nasıl kullandıklarını araştırmışlardır. Etkili ebeveynlik yapabilenlerin iletişim teknolojilerinden faydalanmalarının ortak çocukları hakkında planlar yapmak ya da çocukları hakkında karar vermek gibi durumlarda iletişimlerini daha kolaylaştırdığı belirtilmiştir. Ancak bu durumun çekişmeli boşanan ebeveynler için aynı olmadığı, çekişmeli boşanan ebeveynlerin dijital iletişim yöntemlerini çatışmayı artırmak, bilgi saklamak, çocuk büyütürken ortak ebeveyn olarak bir diğer ebeveynin becerisini ya da etkisini kısıtlamak ve çocuğun davranışlarına etkide bulunmak gibi amaçlarla kullandıkları da görülmüştür.¹⁶ Christensen, Danimarka'da yapmış olduğu çalışmada, aile üyelerinin fiziksel anlamda ayrı oldukları durumlarda dijital iletişim yöntemleri ile

iletişime geçtiklerinde birbirlerini daha yakın hissettiklerini, bu şekilde örneğin; her akşam yaptıkları planları yine birlikte yapabildiklerini, günlük deneyimlerini birbirleri ile paylaşılabildiklerine dikkat çekmiştir.¹⁷ Çocukların dijital iletişim teknolojilerini kullanmaları ve tercih ettikleri uygulamalara ilişkin yapılan bir çalışmada, çocukların yetişkinlere oranla dijital iletişim teknolojilerini çok yönlü olarak kullandıkları, sadece geleneksel sosyal paylaşım sitelerinden olan; Facebook ya da MySpace gibi uygulamaları kullanmakla kalmadıkları, aynı zamanda sanal ortamda karşılıklı oyunlar oynadıkları ve bilgi paylaşımında buldukları belirtilmiştir.¹⁸ Rainie ve Wellman'ın 2012 yılında yaptıkları ve dijital iletişim teknolojilerinin kullanılmasının aile üyeleri ve ilişkileri üzerindeki etkisi hakkındaki çalışmalarında, 12-17 yaş aralığındaki çocukların sosyal medya iletişim ağlarını tercih ettikleri, genelde de telefon ve kısa mesaj kullanarak iletişim kurdukları, dijital iletişim teknolojilerinin ebeveyn ve çocuk iletişiminde saygı değer bir ölçüde etkili olduğuna dikkat çekmişlerdir.¹⁹ ABD'de yaşayan ve yaşları 13 ile 18 arasında bulunan çocukların iletişim teknolojileri kullandıkları 1 saatin en az 24 dk'sını aileleri ile iletişimde geçtiklerini, tam zıttı bir örnek olarak da İsrail'de bulunan 13-28 yaş arası çocukların sıklıkla internet kullansalar da aileleri ile burada vakit geçirmedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ergenlerin, interneti aileleri ile iletişim kurmaktan çok eğitimsel nedenler ve ödevleri hakkında araştırma yapmak için kullandıkları gözlemlenmiştir.^{20,21} Bununla birlikte, ailelerin bu tip bir ilişki içerisindeyken dijital iletişim yöntemlerini daha çok çocuklarını kontrol etmek, onların aktivitelerinden ve alışkanlıklarından haberdar olmak için kullandıkları da belirtilmektedir.²²

2004 yılında, ABD'de ilk kez Utah eyaletindeki yargıçlar ebeveynler ile çocukların iletişimlerini ve ilişkilerini düzenlerken ebeveynlerin planlarını ve düzenlerini baz alan bir uygulama yapmışlardır. Uygulama sonucuna göre teknolojik imkânların uygun sürelerde kullanılarak, ebeveynlerce de izin verilerek ve etki altında bırakılmadan sağlanan iletişimin gerekli olduğu anlaşılmıştır.²³ Vandewater ve ark.nın, 2007 yılında yapmış olduğu çalışmasında, 0-2 yaş grubu arasındaki çocukların %4'ünün, 3-4 yaşları arasındaki çocukların %20'sinin ve 4-5 yaşları arasındaki

çocukların ise %27'sinin günlerinin bir kısmını bilgisayar başında geçirdikleri görülmüştür.²⁴ Facebook'un boşanma davaları sonrasında ebeveyn ve çocukları arasındaki ilişkilerinde bir sorun yoksa genellikle kullanıldığı, ebeveynlerin bu sosyal site aracılığı ile çocuklarının özel yaşamlarını takip edebildikleri ve iletişimlerini artırmakta kullandıkları gözlemlenmiştir.²⁵ Wolman ve Pomerance'nin yaptıkları çalışmada, ebeveynlerin boşanma ve ayrılık sonrasında çocukları ile tatmin edici bir iletişim kurmak için dijital iletişim yöntemleri kullandıklarını, bunlardan da özellikle Skype ve FaceTime uygulamalarını tercih ettiklerini belirtmişlerdir.²⁶ Bu çalışmanın aksine Gollop ve Taylor'un çalışmasında, boşanmış olan ve sadece mahkeme kararları ile belirlenen kişisel ilişki günlerine sahip olan 100 ebeveyn ve çocuk ile görüşme yapılmış, araştırma sonucuna göre çocukların ebeveynlerini fiziksel olarak ziyaret edemedikleri zamanlarda Skype, e-posta, mesaj, telefon ve MSN gibi iletişim teknolojilerini kullanarak iletişim kurabildikleri; ancak ebeveynlerin dijital iletişim teknolojileri ile kurulması planlanan iletişim ve ilişkinin engelleyici ve yüzeysel olduğunu değerlendirdikleri sonucuna ulaşılmıştır.²⁷ Bazı mahkemeler, ebeveyn ve çocuk arasındaki iletişimin teknolojik imkânlarla kolaylaştırılması hususuna olumlu bakmaktadır. Özellikle de fiziksel anlamda yan yana olmalarına imkân olmayan ebeveynler ve çocukları arasındaki iletişimin daha kolayca sağlanabilmesi bakımından internet üzerinden görüntülü görüşme ve sesli iletişimin hâkimlerce de kararlarda kullanıldığı örneklere rastlanmaktadır.²⁵ Saini ve ark.nın çalışmasına göre mahkemelerin vermiş oldukları dijital iletişim teknolojileri ile sağlanan görüşmelerin sıklıkları da çocukların yaşlarına göre değişmekte, genellikle de en az haftada ya da günde belirli bir zaman aralığında görüşmelerin olması gerektiğine dikkat çekilmektedir. Ergenlik öncesi dönemdeki çocukların günde ya da haftanın belirli günlerinde daha çok görüntülü görüşme ya da Skype üzerinden iletişim kurmayı tercih ettikleri, ergenlerin ise mahkeme kararı dışında da yaşça daha küçük çocuklara oranla istedikleri zamanlarda dijital iletişim yöntemlerini kullanarak istediklerinde ebeveynleri ile iletişim kurabildikleri, hâkimlerin ise karar verirken her Skype görüşmesi ya da telefon ile kurulan iletişim için 15 ile 45 dk arasında bir süreyi uygun gördükleri anlaşılmıştır.²⁵

Günümüzde çocuklar ve ebeveynleri arasında çevrim içi olarak iletişime olanak sağlayan Our Family Wizard (ourfamilywizard.com) gibi pek çok internet sitesi bulunmaktadır. Bu gibi siteler ve sundukları imkânlar çocukların ebeveynlerinden ayrı oldukları zamanlarda, gün içerisinde iletişim kurmalarına ve birlikte vakit geçirmelerine yardımcı olabilmektedir. Sanal ortamlar ebeveynlere; ev ödevlerine yardımcı olmak, masa üstü oyunları oynamak, aynı televizyon programlarını izlemek, birlikte enstrüman çalmak ve şarkı söylemek, birlikte gidilebilecek seyahatleri ayarlamak, video konferans kullanarak akşam yemeğini paylaşmak ya da gece yatmadan önce aralarında oluşan rutinlerini yerine getirmeye devam etmek, uykudan önce masal okumak gibi pek çok paylaşım olanağı sağlamaktadır.²⁴ Boşanma ve velayet davaları sürecinde ya da sonrasında dijital iletişim yöntemleri ile kurulan iletişimde olası olumsuzluklardan bazıları; yapılan iletişimi ya da web kamera ile yapılan görüşmeyi gözetleme, çocuğun bilgisayarını kullanmasını kısıtlaması ve bu kısıtlamaları görüşme saatlerine denk getirmesi, çocuğun ebeveyni ile iletişim kurduğunda özel alan tanımayarak ses ve gürültü yapması, velayeti elinde bulunduran ebeveynin çocuğun diğer ebeveyni ile iletişimini sağlayacağı gerekli ve güncel olan teknolojik ekipman ve sistemleri hazır etmeyi reddetmesidir.²⁵ Bu kapsamda, Saini ve ark., dijital iletişim yöntemleri ile sosyal iletişimin modern ve yeni bir dünya yaratacağını belirtmişlerdir. Özellikle bu yeni sosyal iletişimin boşanma ve velayet davalarında etkili biçimde ebeveyn ve çocuk iletişimde kullanılacağını, çocukların yaş ve gelişimleri bakımından becerilerine göre de bu iletişimin sınırlarının çizilebileceğine dikkat çekmişlerdir.²⁵

GEREÇ VE YÖNTEMLER

Bu çalışma, 2019 ve 2020 yılları arasında T.C. Adalet Bakanlığı Büyükçekmece Adliyesi Aile Mahkemeleri'nden 1. Aile Mahkemesi, 4. Aile Mahkemesi ve 5. Aile Mahkemesi'ne boşanmak ya da velayetin değiştirilmesi davaları için başvuran 15 adet aile ile gerçekleştirilmiştir. İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Dekanlığı Klinik Araştırmalar Etik Kurulunun 10.1.2019 tarih ve 5481 sayılı kararınca çalışmanın etik onayı alınmıştır. Ayrıca çalışmanın

yürütüleceği ilgili mahkemelerin hâkimlerinden de çalışma kapsamında boşanmak üzere başvuran aileler ile araştırmaya yönelik konular hususunda anket uygulaması yapmak için izin alınmıştır.

ÖRNEKLEM

Çalışmanın örnekleme, 2019 ve 2020 yılları arasında yukarıda belirtilen taleplerle ilgili aile mahkemelerine başvuran 15'i kadın, 15'i erkek olmak üzere 30'u ebeveyn ve 9'u kız, 12'si erkek olmak üzere toplamda 21'i çocuk toplam 51 kişiden oluşmaktadır. Bu kişiler, haklarında sosyal inceleme raporu düzenlenmesi için yönlendirilen ve gönüllü olarak çalışmaya katılmayı kabul edenlerdir. Katılımcılara, çalışmanın amacı ve çalışma sürecinde kendilerinden beklenenler hakkında bilgi verilmiştir. Gönüllü olarak araştırmaya katılan hem ebeveynlerin hem de müşterek çocuklarının çalışmaya katılmak için aydınlatılmış onamları alınmıştır. Sonuçların daha sağlıklı olabilmesi, müşterek çocukların baskı altında hissetmemesi ve objektif yanıtlar verebilmeleri adına, yarı yapılandırılmış sorulardan oluşan anket formları ebeveynler ve müşterek çocuklara ayrı ayrı olacak şekilde verilerek, bireysel bir ortamda anketi tamamlamaları sağlanmıştır.

VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Davası devam eden ve psikososyal inceleme ve değerlendirme aşamasında olan 15 aileye velayete konu olan müşterek çocuklara dijital ortamda şahsi münasebet düzenlenmesi hakkında yarı yapılandırılmış sorular yöneltilmiştir. Çalışmaya katılan örneklem grubuna demografik bilgiler, velayetin kimde olduğu, ebeveynlere müşterek çocuklarla, çocuklara da velayeti elinde bulundurmayan ebeveyni ile görüşme imkânının olup olmadığı, görüşme şeklinin nasıl olduğu ve bu görüşme şeklinden, sıklığından memnun olup olmadıklarını içeren açık uçlu cevaplardan oluşan bireysel bilgi formu ve 12 sorudan oluşan internet kullanım durumları, internete hangi araç ya da araçlarla erişim sağladıkları, müşterek çocukların kendilerine ya da ortak kullanıma ait cep telefonu ya da tablet gibi internete erişimlerini sağlayan bir aletlerini olup olmadığı, sanal ortamda ne kadar vakit geçirdikleri, dijital platformlarda en çok tercih ettikleri uygulamalar, var olan dava sürecinde ve sonrasında şahsi ilişki kurulurken dijital iletişim yöntemlerinin

kullanılmasına ilişkin düşünceleri, velayetin kendilerinde olması ya da olmaması durumunda müşterek çocukla iletişim kurulması amaçlı dijital iletişim yöntemlerinin kullanılmasının olumlu ya da olası olumsuz yönlerinin neler olabileceğine ilişkin görüşlerini içeren form uygulanmıştır.

İSTATİSTİKSEL ANALİZ

Elde edilen verilerin analizi, SPSS 22.0 (Statistical Package for the Social Sciences) programı ile tek değişkenli sıklık (frekans) yapılmıştır.

BULGULAR

Çalışmaya toplamda 15'i kadın, 15'i erkek olmak üzere 30 ebeveyn ile birlikte 21 çocuk katılmıştır. Annelerin %20 (3 kişi)'si 31 yaşında, babaların ise %20 (3 kişi)'si 40 yaşındadır. Çalışmaya katılan 21 çocuğun %42,9 (9 kişi)'u kız, %57,1 (12 kişi)'i erkek olmakla birlikte, kız çocuklarının %22,2 (2'ser kişi)'si 9 ve 14 yaşlarında, erkek çocuklarının %25 (3 kişi)'i 6 yaşındadır. Çalışmada velayeti elinde bulunduran annelerin oranı %66,6 (10 kişi) iken babaların oranı ise %33,4 (5 kişi)'tür.

Velayetin babada olduğu durumlarda diğer ebeveynin müşterek çocuk ile görüşme sıklığı en yüksek %20 (2 kişi) oranla "15 günde bir" olacak şekilde ve görüşme şeklinin de %60 (3 kişi) oranla "yüz yüze yatılı" şahsi ilişki olduğu; velayetin annede olduğu durumda ise diğer ebeveynin müşterek çocuk ile görüşme sıklığı %25 (5 kişi) oranla "haftada 1 gün" olacak şekilde ve görüşme şeklinin de en fazla %70 (7 kişi) oranla "yüz yüze yatılı" şahsi ilişki olduğu görülmektedir. Ebeveynlerin bu görüşme şekli ve sıklığından memnuniyetlerine bakıldığında, velayetin annede olduğu durumlarda babaların %80'inin kurulan şahsi ilişkiden memnun olmadıkları, velayetin babalarda olduğu durumlarda ise annelerin %100'ünün kurulan şahsi ilişkiden memnun olmadıkları görülmektedir.

Çocukların şahsi ilişkiden memnuniyet durumlarına bakıldığında ise %52,4 (11 kişi)'ünün memnun olduğu, % 47,6 (10 kişi)'sının ise memnun olmadığı anlaşılmaktadır.

Ebeveynlerin her 2 grubunda da %100'ünün internet kullanımının olduğu; yine her 2 ebeveyn gru-

bunun da %100'ünün evde internet bağlantısının olduğu; ebeveynlerin %63,3 (19 kişi)'ünün internete telefonda bağlandığı görülmüştür. Ebeveynlerin dijital platformda en çok kullandıkları ilk 5 uygulamalar ise %40,7 oranla WhatsApp, %22,2 oranla Facebook, %20,4 oranla Instagram, %5,6 oranla YouTube ve %3,7 oranla TikTok olduğu görülmüştür (Tablo 1).

Velayeti elinde bulunduran ebeveynlerden, annelerin %93,4 (14 kişi)'ü dava süreci ve sonrasında dijital yöntemler kullanarak sağlanacak görüntülü iletişimi avantajlı görürken, velayeti elinde bulunduran ebeveynlerden babaların %60 (3 kişi)'i görüntülü iletişimi avantajlı görmektedir. Görüntülü iletişimi avantajlı bulan ebeveynlere görüntülü iletişimin sıklığına ilişkin düşünceleri sorulduğunda ise ebeveynlerin %50 (15 kişi)'si "her gün" görüşme sağlanmasını belirtirken, istenilen zamanda görüşme sağlanmasını isteyenlerin oranının ise %13,3 (4 kişi) olduğu görülmüştür (Tablo 2).

Görüntülü iletişimin bir kuralının olup olmaması ya da nasıl olması gerektiği sorulduğunda ise ebeveynlerin %30 (9 kişi)'u bir kuralı olması gerektiğini ifade ederken, %20 (6 kişi)'si "kural olmamalı" demmiştir (Tablo 3).

TABLO 1: Ebeveynlerin kullandıkları uygulamaların dağılımı.

Uygulamalar	Yüzde
WhatsApp	40,7
Facebook	22,2
Instagram	20,4
YouTube	5,6
TikTok	3,7

TABLO 2: Ebeveynlerin görüntülü iletişimin sıklığının ne kadar olması gerektiğine ilişkin görüşlerinin analizi.

Görüntülü İletişimin Sıklığı	Frekans	%
Her gün	15	50
İstenilen zamanda	4	13,3
Haftada 2 gün	3	10
Gerekli durumlarda	3	10
Hiçbir zaman	2	6,7
Haftada 1 gün	1	3,3
Haftada 1 saat	1	3,3
Az olmalı	1	3,3

TABLO 3: Ebeveynlerin dijital iletişim yöntemleri ile sağlanacak görüntülü iletişimin kuralı olup olmamasına dair görüşlerin analizi.

	Frekans	%
Kural olmamalı	6	20
Okul saati dışında belirli saatlerde	4	13,3
Çocuğun müsait olduğu zamanlarda	3	10
Bir kuralı olmalı	9	30
Sabah erken, akşam geç saatler dışında	2	6,7
Çocuğun istediği zamanlarda	2	6,7
Sınırlı olmalı	1	3,3
Bireysel özgürlükler kısıtlanmamalı	1	3,3
Çocuk ve velayet sahibi ebeveyn müsait olduğunda	1	3,3
Çocuğun baskı altında olmadığı ortamlarda	1	3,3

Ebeveynlere dava sonucunda çocuğun velayetinin kendilerinde kalması durumunda kullanılacak olan dijital iletişim yöntemlerinin olumsuz bir yönü olup olmadığına ilişkin görüşleri sorulduğunda; %53,3 (16 kişi)'ü olumsuz yönü olmadığını ifade ederken, %13,3 (4 kişi)'ü hiç yüz yüze görüşme sağlanmaması gibi bir olumsuz yönü olabileceğini ifade etmişlerdir.

Çocuklara verilen anket formuna göre çocukların %90,5 (19 kişi)'inin velayeti elinde bulundurmayan ebeveyni ile görüşürken, %9,5 (2 kişi)'inin görüşmediği; çocukların velayeti elinde bulundurmayan ebeveyni ile görüşebilenlerin %38,1 oranla (8 kişi) "haftada 1 gün" ve %52,4 oranla (11 kişi) "yüz yüze ve yatılı" şekilde görüştüğü; bu görüşme tipi ve sıklığından da %52,4 (11 kişi)'ünün memnun iken %47,6 (10 kişi)'sının memnun olmadığı anlaşılmaktadır. Çocukların; %95,2 (20 kişi)'sinin internet kullanımının olduğu, %42,9 (9 kişi)'unun evde internet bağlantısının olduğu; çocukların %42,9 (9 kişi)'unun internete telefondan bağlandığı; %47,6 (10 kişi)'sının kendisine ait bir cep telefonu varken, %95,2 (20 kişi)'sinin de ortak kullanıma ait tabletinin olduğu anlaşılmıştır.

Çocukların dijital platformda en çok tercih ettikleri ilk 5 uygulama ise %28,6 oranla Youtube, %24,5 oranla WhatsApp, %16,3 oranla Instagram, %4,1 oranla Facebook ve TikTok ile yine %4,1 oran ile eğitim uygulamaları olduğu görülmüştür (Tablo 4).

Çocukların %90,5 (19 kişi)'i velayetlerini elinde bulundurmayan ebeveynleri ile dava süreci ve sonra-

sında dijital yöntemler kullanarak sağlanacak görüntülü iletişimi avantajlı görürken; %9,5 (2 kişi)'i görüntülü iletişimi dezavantajlı görmektedir. Görüntülü iletişimi avantajlı olarak gören çocukların sağlanacak görüntülü iletişimin her gün olması gerektiğini düşünenlerin oranı %47,6 (10 kişi), haftada 1 ve haftada 3 kez olması gerektiğini düşünenlerin oranı ise %14,3 (3 kişi) olarak belirlenmiştir (Tablo 5).

Çocuklara görüntülü iletişimin kuralı olup olmamasına ilişkin düşünceleri sorulduğunda ise %66,7 (14 kişi)'si olmaması gerektiğini, %9,5 (2 kişi)'i ise çocuğun istediği zamanda olması gerektiğini ifade etmiştir (Tablo 6).

TABLO 4: Çocukların dijital platformda kullandıkları uygulamaların oranları.

Uygulamalar	%
YouTube	28,6
WhatsApp	24,5
Instagram	16,3
Facebook	4,1
TikTok	4,1
Eğitim uygulamaları	4,1

TABLO 5: Çocukların görüntülü iletişimin sıklığının ne kadar olması gerektiğine ilişkin görüşlerinin analizi.

Görüntülü İletişimin Sıklığı	Frekans	%
Haftada 1	3	14,3
Her gün	10	47,6
Hiçbir zaman	2	9,5
Haftada 2 gün	2	9,5
Haftada 3 kez	3	14,3
Az olmalı	1	4,8

TABLO 6: Çocukların dijital iletişim yöntemleri ile sağlanacak görüntülü iletişimin kuralı olup olmamasına dair görüşlerin analizi.

	Frekans	%
Olmamalı	14	66,7
Okul saati dışında belirli saatlerde	1	4,8
Çocuğun müsait olduğu zamanlarda	1	4,8
Bir kuralı olmalı	1	4,8
Çocuğun istediği zamanlarda	2	9,5
Bilmiyorum	2	9,5

Çocuklara velayete ilişkin süren dava sırasında velayetlerinin bırakıldığı ebeveyninin yine velayetlerine sahip olması durumunda diğer ebeveynleri ile görüşmesinde kullanılacak olan dijital iletişim yöntemlerinin olumsuz bir yönü olup olmadığına ilişkin görüşleri sorulduğunda, %9,5 (2 kişi)'i dava sürecine ilişkin olumsuz söylemlerin olabileceğini belirtmiştir.

TARTIŞMA

Boşanma ve boşanma sonucunda çocuğun velayetinin belirlenmesi, çocuğun velayetini elinde bulundurmayan ebeveyni ile şahsi ilişki kurması gibi güçlükler güncelliğini hâlen korumaktadır. Bu çalışmanın temel amacı, adalet sistemi içerisinde özellikle boşanma ve kişisel ilişki davalarında kalıplaşmış denebilecek ve güncel olmayan kararların değişime olan ihtiyacının gözler önüne serilmesidir. Oluşan bu ihtiyaç doğrultusunda boşanmak üzere mahkemelere başvuran ebeveynler ve çocuklar üzerinde olası yeni ve dijital iletişim şekilleri üzerindeki fikirleri alınarak, tasarlanan dijital iletişim şekillerinin olası olumlu ve olumsuz yönleri anlaşılmasına çalışılmıştır.

Teknoloji ve teknolojinin hayatın her alanındaki etkisi kişisel iletişimlerin sağlanmasında da köklü değişimleri beraberinde getirmiştir. Çağın getirdiği yenilikler ve gündend güne değişen dijital dünya sayesinde her yerde ve istenilen zamanda sesli, görüntülü hatta grup şeklinde görüşmelerin sağlanması olağan bir hâle gelmiştir. Bu gelişmeler, iletişimi kolaylaştırmakla birlikte dijital dünyaya erişimi de her yaşta kişi için kolay ve rahat ulaşılabilir kılmaktadır. Bu bağlamda, şahsi münasebetin kurulması ele alındığında da eski ve kalıplaşmış kararların dışına çıkarak güncel ve işlevsel kararlar vermenin kaçınılmaz olduğu anlaşılmaktadır. Üner Altuntaş çalışmasında, 194 boşanma kararı verilen dosya incelemiş ve bu dosyaların %82,5'inde ilk çocukların, %77,2'sinde de 2. çocukların velayetlerinin anneye verildiğine dikkat çekmiştir.⁴ Bu çalışmada, velayeti elinde bulunduran annelerin oranının (%66,6) babaların oranından (%33,4) yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Aydos ise kişisel ilişki kararlarında yaygın biçimde çocukların anneleri ile kaldığını ve babaları ile sınırlı biçimde bir temas sağlandığını belirtmiştir.²⁸ Bu çalışmada da velayetin babada olduğu durumlarda şahsi ilişki sü-

resinin %20 oranında 15 günde bir olduğu ve görüşme şeklinin de %60 oranla yüz yüze yatılı şeklinde olduğu; velayetin annede olduğunda ise diğer ebeveynin çocuk ile görüşme sıklığının %25 oranla haftada 1 olduğu ve görüşme şeklinin de %70 oranla yüz yüze yatılı olduğu görülmüştür. Ebeveynlerin bu görüşme şekli ve sıklığından memnuniyetlerine bakıldığında, babaların %80'inin, annelerin ise %100'ünün kurulmuş olan şahsi ilişkiden memnun olmadıkları, çocukların da %52,4'ünün memnun iken %47,6'sının memnun olmadığı görülmüştür.

Gençcan'a göre kişisel ilişki kurulurken, bu hakkı kullanacak olan ebeveynin çalışma günleri ve saatleri gibi koşulları, yıllık izni, yerleşim yeri, yaşadığı ortam, hükümlü olması gibi durumlar göz önünde bulundurulmalıdır.²⁹ Karaca'ya göre de genellikle en uygun zaman hafta sonu olduğu için kişisel ilişki tesisi bu günlerde sağlanmaktadır. Ancak kurulan şahsi ilişkinin her hafta sonu olmasının da olumsuz sonuçları olabilmektedir. Çocuğun hafta içi günlerinde yanında yaşadığı ebeveyni ile birlikte olması ve bu süreçlerde ödevini yapması gibi sorumlulukları bulunurken, diğer ebeveyni ile hafta sonları görüşmesi, psikolojik anlamda da rahat olması nedeniyle velayeti elinde bulunduran ebeveynin, çocuğun eğitim ve terbiyesini sağlamakta zorlanmasına neden olabilmektedir. Ayrıca velayete sahip olan ebeveynin çocuğu ile hafta sonları birlikte vakit geçirememelerine de yol açmaktadır.⁸

Günümüzde, bu tip davalarda her ne kadar alışlagelmiş kararlar verilse de çağın getirdiği yenilikler, teknolojinin istenilen zamanda anlık ve karşılıklı iletişime olanak sağlaması göz önünde bulundurulmalıdır. Sağlanmak istenen görüntülü iletişim, özellikle farklı illerde ve ülkelerde yaşayan ebeveyn ve çocukları için birbirleri ile kesintisiz biçimde iletişime geçmeleri, duygu ve düşüncelerini paylaşarak sanki birbirlerinin yanındaymış hissi ile paylaşımlarda bulunmalarını sağlayacaktır. Çalışma esnasında da çok küçük yaşlardan itibaren çocukların teknolojiye uyum sağlayabildikleri ve dijital platformda en az bir uygulamayı tek başlarına ya da büyükleri yardımı ile kullanabildikleri anlaşılmıştır. Dijital iletişim yöntemlerinin velayet ve şahsi ilişki davalarında kullanılmaya başlanması, çocuğun bu süreçlerde her 2 ebeveyni ile iletişim halinde kalarak olası yabancılaştırmaya ya da yabancılaşmaya

maruz kalmadan, diğer ebeveyni ile yatılı olarak kurulan şahsi ilişki günlerinde de stres ve kaygı yaşamamasına yardımcı olacaktır.

SONUÇ

Çocukların, yanında yaşamadıkları ebeveynleri ile iletişim ve şahsi ilişki kurmakta zorlanmalarının en acılı sonuçlarından biri de hâlen güncelliğini koruyan “çocuk teslimi” konusudur. Çocuğun icra yolu ile diğer ebeveyniyle görüşmesinin sağlanması sırasında ebeveynlerin çocukları üzerinde duygusal bir yük oluşturarak psikolojik şiddet uyguladıkları alanda çalışanlarca gözlemlenmektedir. Boşanma sonrasında yanında yaşamadığı ebeveyni ile uzunca süre iletişime geçemeyen, görülemeyen çocuğun, mahkeme kararı gereği belirlenen günlerin birinde aniden karşısında icra memuru, polis ve psikolog, pedagog ya da sosyal hizmet uzmanı gibi birileri ile karşılaşması çocuk için de şaşırtıcı bir etki yaratmaktadır. Çocuğun, yabancılaştığı ve çoğu zaman korktuğu ebeveyni ile ilişkiye geçmesi, bunun da zorla yapılması başından beri savunduğumuz çocuğun üstün yararına aksi bir duruş sağlamaktadır. Bu nedenle tarafların boşandıktan sonra görüş ve ziyaret günlerinde sorun yaşadıkları durumlarda öncelikle çocuk için uygun bir ortam yaratmaları, başlangıçta telefon ile belirli günlerde yanında yaşamadığı ebeveyni ile iletişim kurmasının sağlanması gibi ortak bir planlama yapılmalıdır. Çocuğun oluşan olumlu sürece göre görüntülü iletişime geçmesi ve güven ortamının sağlanması ile yanında yaşamadığı ebeveyni ile görüşmesi, hatta yatılı olarak kalmasının sağlanması daha sağlıklı olacaktır. Bu kapsamda günümüz teknoloji imkânlarının şahsi münasebet kurulmasında kullanılması, bunun için mahkeme uzmanlarınca kapsamlı bir görüşme ve araştırma yapılarak çocuğun bu husustaki görüşleri alınarak güncel ve yeni şahsi ilişki türlerinin oluşturulması hakkında hâkimlere bilgi verilmesi çok önemli bir girişim olacaktır.

Medeni Kanunu'nun 4. maddesinde hâkime tanınan haklar doğrultusunda, karar vericinin takdir yetkisine dayanarak, somut olan dava ve konusuna bakılarak, uygun ve sürdürülebilir bir kişisel ilişki oluşturulması, şahsi ilişkinin nasıl ve hangi aralıklarla olacağı gibi düzenlemeler yapılabilmektedir. Ayrıca, hâkim çocuğun yaşı, yaşam koşulları ya da eğitimine

bağlı zamanları göz önünde bulundurarak değişen koşullara göre şahsi ilişkiyi uyarlama imkânına sahiptir.¹⁰ Bahsedilen madde uyarınca günümüz iletişim olanakları göz önünde bulundurulduğunda, dijital iletişim yöntemleri ile şahsi ilişki oluşturulması fikri oldukça yerinde bir adım olacaktır. Görüntülü iletişim ile sağlanacak olan şahsi ilişkinin ortak kaygısı ise çocuğun okul ve ders saatlerine engel olmasıdır. Bu hususun, ebeveynler tarafından en önemli ve kaygı uyandıran yönünün ise velayeti elinde bulunduran ebeveynin diğer ebeveyn tarafından hayatını kontrol etmeye ve müdahale etmeye çalışması olarak değerlendirildiği gözlemlenmiştir.

Çetiner çalışmasında, ABD'nin Florida eyaletinde bu durum bir adım daha ileriye taşınarak yasalarında “velayet” kavramından bahsedilmeyerek çocuğun nerede ve kimle kalacağı, çocuğun geleceğine ilişkin planlamaların ve rol dağılımının nasıl olacağı gibi düzenlemelerin yapıldığını belirtmiştir. Teknolojideki gelişmelerin sosyolojik değişmelere yol açması nedeni ile de velayet kavramının yapısının da değişeceğine dikkat çekmiştir.³⁰

Çocukların, çağın getirdikleri teknolojik yeniliklerle elde ettikleri edinimlerini küçümsemeyen ve ihtiyaç hâline gelen bu imkânlarının olası dava sürecindeki olumlu ve olumsuz yönlerini, sınırlarını anlamaya çalışarak, sonrasında da gerekli ön görüleri oluşturarak düzenlemeler yapmak daha faydalı olacaktır. Bu nedenle şahsi münasebet sağlanırken de sadece; ev ziyaretleri ya da birebir iletişim şekillerini değil; güncel ve teknolojinin sağladığı dijital iletişim yöntemlerinden yararlanarak sağlanacak olası iletişim imkânlarını da göz önünde bulundurmaya çalışmalıdır. Böylece; güncel imkânlardan sağlanarak boşanmış ya da ayrılmak üzere olan ebeveynler arasında olası ya da daha önceden var olan şahsi münasebet, ebeveyn yabancılaştırma gibi sıkıntılı süreçlerin aşılmasında önemli adımların atılması da sağlanabilecektir. Bu çalışmada ve dünya genelinde yapılan çalışmalarda da çocukların çok küçük yaşlardan itibaren dijital platformlara dâhil oldukları ve çok küçük yaşta çocukların bir yetişkin tarafından desteklenerek dijital iletişim yöntemlerini kullanabileceği de gözler önüne serilmiştir. Geçmişte belirlenen ve hâlen kullanılmakta olan şahsi ilişki tesisinde yeni uygulama

maların başlaması ve dijital iletişim yöntemlerinin bu kapsamda boşanma ve velayet davaları kararlarında yer alması çocuğun yüksek yararı bakımından bu alanda çalışan karar vericilerden sosyal çalışma görevlilerine kadar herkesin görev sorumluluğu bilincinde uygulanabilir bir hâle getirilmesi düşünülmektedir.

Finansal Kaynak

Bu çalışma sırasında, yapılan araştırma konusu ile ilgili doğrudan bağlantısı bulunan herhangi bir ilaç firmasından, tıbbi alet, gereç ve malzeme sağlayan ve/veya üreten bir firma veya herhangi bir ticari firmadan, çalışmanın değerlendirme sürecinde, çalışma ile ilgili verilecek kararı olumsuz etkileyebilecek maddi ve/veya manevi herhangi bir destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışma ile ilgili olarak yazarların ve/veya aile bireylerinin çıkar çatışması potansiyeli olabilecek bilimsel ve tıbbi komite üyeliği veya üyeleri ile ilişkisi, danışmanlık, bilirkişilik, herhangi bir firmada çalışma durumu, hissedarlık ve benzer durumları yoktur.

Yazar Katkıları

Fikir/Kavram: Neylan Ziyalar, Fatma Durmuş; **Tasarım:** Neylan Ziyalar, Fatma Durmuş; **Denetleme/Danışmanlık:** Fatma Durmuş; **Veri Toplama ve/veya İşleme:** Fatma Durmuş; **Analiz ve/veya Yorum:** Fatma Durmuş; **Kaynak Taraması:** Neylan Ziyalar, Fatma Durmuş; **Makalenin Yazımı:** Fatma Durmuş; **Eleştirel İnceleme:** Neylan Ziyalar; **Kaynaklar ve Fon Sağlama:** Fatma Durmuş; **Malzemeler:** Fatma Durmuş.

KAYNAKLAR

1. UNICEF. Çocuk Adalet Sistemi Çalışanları. Eğitim Programı Sosyal Çalışma Görevlileri İçin Eğitim Kitabı. (2013). Ankara. [Link]
2. Erlüle F. [Establishing a Personal Relationship with the Child]. MüHF-HAD. 2010;16(3):217-48. [Link]
3. Stahl PM. Conducting Child Custody Evaluations: From Basic to Complex Issues. 1st ed. USA: Sage Publications; 2012. [Crossref]
4. Ziyalar N, Üner Altuntaş GE. İstanbul Fatih Adliyesi 1. Aile Mahkemesi'nde 2005-2007 Yılları Arasında Verilen Velayet Kararlarında Yer Alan Uzman Raporlarının Değerlendirilmesi. I. Çocuk Hakları Kongresi, Yetişkin Bildirileri Kitabı-2, (Yay. Haz: Gülan A, Şirin MR, Şirin MC). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları; 2011. p.140-51.
5. Oktay özdemir S. [In Divorce Cases In terms of Decisions Regarding Children The Right of the Child to Rest] Prof. Dr. Hüseyin Hatemi'ye Armağan.2009;1:1. [Link]
6. Birinci Uzun T. [The exercise of parental custody under Turkish civil code and joint custody after divorce and for unmarried parents in accordance with the principle of the best interests of the child]. Hacettepe HFD. 2016;6(1):135-66. [Link]
7. UNICEF. Çocuk Koruma Hizmetlerinde Koordinasyon Eğitimi Eğitici El Kitabı. (2013). Ankara. [Link]
8. Usta S. Velayet Hukuku. İstanbul: On İki Levha Yayınları; 2016.
9. Yılmaz C. [Establishing personal relationship with the child under the decisions of Turkish court of appeals]. MHB. 2015;35(1):103-41. [Link]
10. Erlüle F. [The right of visiting the child to the party who has not been given custody in the light of supreme court decisions]. İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 2018; 9(2):259-84. [Link]
11. Avrupa Konseyi. Çocuklarla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair Avrupa Sözleşmesi, 1996. [Link]
12. Serdar İ. [Right to Personal Relationship]. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 2007;9(özelSayı):739-81. [Link]
13. Çelikel S. Boşanmanın Çocuklara İlişkin Hukuki Sonuçları. Ankara: Adalet Yayınevi; 2012.
14. We Are Social, (2019) Digital 2019: Global Internet Use Accelerates. (Erişim tarihi: 30.3.2019). [Link]
15. Türkiye İstatistik Kurumu. 06-15 Yaş Grubu Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanımı ve Medya. 2013. [Link]
16. Ganong LH, Coleman M, Feistman R, Jamison T, Markham MS. Communication technology and postdivorce coparenting. Family Relations. 2012;61(3):397-409. [Crossref]
17. Christensen TH. "Connected Presence" in Distributed Family Life. New Media & Society. 2009;11(3):433-51. [Crossref]
18. Grimes SM, Fields DA. Kids online: a new research agenda for understanding social networking forums. The Joan Ganz Cooney Center at Sesame Workshop With Support From Cisco Systems and The Mac Arthur-UCHRI Digital Media and Learning Research Hub At The University of California. 2012. [Link]
19. Rainie L, Wellman B. Networked: The New Social Operating System. 1. Baskı. Cambridge, MA: MIT Press; 2012. [Crossref] [PubMed]
20. Mesch GS. Family characteristics and intergenerational conflicts over the internet. Information, Communication & Society. 2006a; 9(4):473-95. [Crossref]
21. Mesch GS. Family relations and the internet: exploring a family boundaries approach. The Journal of Family Communication. 2006b;6(2): 119-38. [Crossref]
22. Stafford L, Hillyer JD. Information and communication technologies in personal relationships. Review of Communication. 2012;12(4): 290-312. [Crossref]
23. Utah Yasaları Öneri ve Öneriler, 2004. [Link]
24. Vandewater EA, Rideout VJ, Wartella EA, Huang X, Lee JH, Shim MS. Digital childhood: electronic media and technology use among infants, toddlers, and preschoolers. Pediatrics. 2007;119(5): e1006-15. [Crossref] [PubMed]
25. Saini M, Mishna F, Barnes J, Polak S. Parenting online: an exploration of virtual parenting time in the context of separation and divorce. Journal of Child Custody. 2013;10(2):120-40. [Crossref]
26. Wolman R, Pomerance R. Telepresence technology in divorce and separation. Open Access Journal of Forensic Psychology. 2012;4:51-68. [Link]
27. Gollop M, Taylor N. New Zealand children and young people's perspectives on relocation following parental separation. In: Freeman M, ed. Law and Childhood Studies: Current Legal Issues Volume 14. 1. Baskı. Oxford, England: Oxford University Press; 2012. p.219-42. [Crossref]
28. Aydos S, Köksal Akyol A. [The Process Conducted in Custody Decisions: What Do the Experts Think? What Is It Doing?] Hacettepe Üniversitesi Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi. 2020;31(3):904-30. [Crossref]
29. Gençcan ÖÜ. Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku. 7. Baskı. Ankara: Yetkin Yayınevi; 2017.
30. Çetiner S. [The institution of custody; the historical development and the legal character], D. E. Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi. 2017; 19(Özel Sayı):25-46. [Link]